

LJUDEVIT ILIJANIĆ

LJUDEVIT ROSSI KAO HRVATSKI BOTANIČAR

Ljudevit Ilijanić
Botanički zavod PMF-a
Sveučilišta u Zagrebu
HR 10000 Zagreb

UDK: 58-05 Rossi, Lj.
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Ur.: 2001-01-16

Ljudevit Rossi, čiju 150. obljetnicu rođenja obilježavamo, bio je jedan od onih botaničara amatera, koji je svojim florističkim istraživanjima obilježio značajno razdoblje u povijesti hrvatske botanike.

Zbog nemogućnosti da se školuje u prirodoslovlju, prihvatio je vojničko zvanje te je bio domobranski časnik. U duši ostao je, međutim, zaljubljenik u prirodu, osobito u biljni svijet kome je kao botaničar samouk od svojih mladenačkih dana pa sve do smrti posvećivao sve slobodno vrijeme, a za istraživanje trošio svaki ušteđeni novčić. Desetljećima je istraživao floru Hrvatske južno od Save do uključivo Hrvatskog primorja.

Objavio je 11 znanstvenih radova. Najvažnija i najopsežnija su dva posljednja rada (*Grada za floru južne Hrvatske* i *Pregled flore Hrvatskog primorja*) koja obuhvaćaju rezultate njegovih dugogodišnjih mukotrpnih sustavnih florističkih istraživanja.

Posebno je značajna njegova herbarska zbirka (*Herbarium Croaticum Rossianum*, s preko 30.000 herbarijskih listova), koja čini glavnu osnovu herbarske zbirke (*Herbarium Croaticum*) Botaničkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Budući da je na ovom skupu u povodu obilježavanja 150. obljetnice rođenja majora Ljudevita Rossija i 125. obljetnice rođenja dr. Krunoslava Babića o životu Ljudevita Rossija opširno govorio gosp. mr. Mladen Strižak, ja ću se posebno osvrnuti na Rossijeva istraživanja hrvatske flore i njegovo botaničko djelo.

Uzmemo li u obzir samo njegove florističke radove objavljene u znanstvenim publikacijama, možemo reći da ih je bilo ukupno 11. To su:

1. Zur Flora von Karlstadt, Oester, *Bot. Zeitschr.*, 21 (3), 1871, 76-78.
2. Die Standorte der *Primula Kitaibeliana*, *Mag. Bot. Lap.*, 3, 1904, 115-116.
3. *Silene graminea* Vis in Kroatien, *Mag. Bot. Lap.*, 7, 1908, 278-279.
4. U Šugarskoj dulibi. Prilog k poznavanju flore Velebita. *Glasn. Hrv. prirodosl. društva*, 23, (sv. 1 i 2): 3-23, (sv. 3): 3-21, (sv. 4): 3-13, 1911.
5. Beiträge zur Kenntnis der Pteridophyten Süd-Kroatiens, *Mag. Bot. Lap.*, 10, 22-38, 1911.
6. Die Plješivica und ihr Verbindungszug mit dem Velebit in botanischer Hinsicht. *Mag. Bot. Lap.* 12, 1913, 37-106.
7. Floristička istraživanja po jugoistočnoj Hrvatskoj, *Glasn. Hrv. prirodosl. društva*, 26, 1914, (sv. 4): 164-179, 221-230.
8. *Achillea coarctata* Poir. im kroat. Litorale, *Mag. Bot. Lap.*, 17, 1918, 170.
9. Florula školjeva duž hrvatske obale, *Glasn. Hrv. prirodosl. društva*, 35 (sv. 1 i 2): 78-86.
10. Građa za floru južne Hrvatske. *Prirodosl. istraživ. Hrvatske i Slavonije*, 15, Jugosl. akad. znan. umjetn., Zagreb, 1924, 1-277.
11. Pregled flore Hrvatskog primorja. *Prirodosl. istraživ. Kraljev. Jug.*, 17, Jugosl. akad. znan. umjetn., Zagreb, 1930, 1-368.

Osim tih objavljenih radova sačuvana su dva vrijedna rukopisa:

1. *Velebitom i njegovim Primorjem duž i poprjeko. Zgode i nezgode hrvatskog prirodoslovca*. Karlovac, 1928. (644 stranice rukom pisanoga teksta i 152 slike). Rukopis se čuva u Botaničkom zavodu Prirodoslovnomatemičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
2. *Flora Karlovca i okolice*. Karlovac, 1932. (293 str. rukom pisanoga teksta). Rukopis se čuva također u Botaničkom zavodu.

Kao florist amater Rossi je imao mnogo problema s determiniranjem osobito polimorfni biljnih svojta. Stoga je održavao veze s poznatim botaničarima toga doba. O tome piše Rossi (1924, 4) sljedeće: "Pribrano gradivo nagomilalo se osobito počevši od godine 1896., kada sam počeo poduzimati podulja botanička putovanja u tolikoj mjeri, da nijesam pored svojih zvaničnih dužnosti mogao dospjeti, da ga znanstveno uredim. Bijah doduše u doticaju s mnogim botanicima, ali se ovi nijesu zanimali baš osobito za hrvatsku floru, već samo za njezine rijetkosti. No među običnim vrstama bijaše takovih, koje nijesu odgovalale opisima, pa sam stoga bio u dvojbi. U prvo vrijeme slao sam takove na odluku mnogogodišnjem prijatelju Dru. Vinku Borbašu u Budimpeštu, koji me je, inače kao dobar poznavalac naše flore, dragovoljno izvukao iz neprilike. Njemu imam osobito zahvaliti, što mi je povrh toga označio rodove *Rosa*, *Rubus* i *Tilia*. Poslije njegove smrti upoznaoh se sa Drom. Arpadom pl. Degenom iz

Budimpešte, koji se stao živo zanimati za hrvatsku floru. On me u dva navrata pohodi u društvu svojega pristava Dra. Lengyela pregledavajući čitav moj herbarij kroz više dana. Tom zgodom označio mi je mnoge biline, napose. familiju *Gramineae*, *Cyperaceae* i *Juncaceae*, ispravio nekoje krivo označene i podao mi izdašnih uputa o boljem razumijevanju i shvaćanju floristike, na čemu mu i ovime izričem duboku zahvalnost.

Od onda sam poduzeo četiri dvomjesečna putovanja, i to godine 1909., 1911., 1913. i 1914. što je zbirku znatno povećalo.

Po uputi Dra. Degena obratio sam se na H. K. Zahna u Karlsruhe, znamenita poznavaoča roda *Hieracium*. On se dragovoljno prihvati označivanja mojih mnogobrojnih runjika i pronađe među njima nekoliko novih vrsta. Ja mu ovime na uloženom trudu najtoplije zahvaljujem. Još su me pomogli Wagner Janos i Dr. Szabo Zoltan, oba iz Budimpešte, označivši mi prvi nekoje dvojbene *Centaureae* (među njima 2 nove vrste), a potonji nekoje *Knautiae*. I ovima neka je ovim putem izrečena moja osobita zahvala."

Najvažnija i za poznavanje hrvatske Bore značajna Rossijeva djela su *Građa za floru južne Hrvatske* i *Pregled flore Hrvatskog primorja*. Ona obuhvaćaju rezultate dugogodišnjih sustavnih mukotrpnih istraživanja za koja je Rossi odvajao svako slobodno vrijeme i svaki ušteđeni novčić.

Vrijednost objavljenih Rossijevih radova bitno povećava dokumentacijski materijal sačuvan u golemoj herbarskoj zbirci koja je do njegove smrti narasla do preko 30.000 herbarskih listova. Predlažući Rossija za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u svojem obrazloženju prijedloga od 1. ožujka 1928. V. Vouk (1928, 104) između ostaloga prikazuje značenje tada posljednjega objavljenoga Rossijeva djela (*Građa za floru južne Hrvatske*). Pritom posebno ističe herbarsku zbirku: "Ono (odnosi se na djelo *Građa za floru*) ima s tim veću vrijednost, što je svako od navedenih tisuću i tisuću staništa biljaka dokumentirano herbarijskim primjerkom, koji se čuva u botaničkom institutu zagrebačkog sveučilišta. *Herbarium croaticum Rossianum* od kojih 30.000 listova poklonio je tako reći Rossi našem sveučilištu, primivši još za vrijeme rata tek neznatnu sumu od 6.000 kruna. I sam papir je tada više vrijedio. Tim velikodušnim činom zaslužio je Rossi zahvalnost ne samo sveučilišta, nego i čitave naše nauke, naročito budućih naučnih radnika".

Prema iskazu samoga Rossija (1924, 4) za spašavanje njegova herbarija zaslužan je osobito V. Vouk, tadašnji predstojnik Botaničkog zavoda. Rossi piše: "Zbirka (herbarij) sastoji se od 240 svezaka sa 28.000 brojeva, uloženi u bijeli imperijal folio papir. Od ovoga broja otpada po prilici 25.000 brojeva na Južnu Hrvatsku, ostalo pak na Sjevernu Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju i Istru. Moju zbirku nabavio je sveučilišni profesor g. Dr. Vale Vouk za botanički zavod u

Zagrebu, gdje se već u pohrani nalazi. Njemu sam također vanrednu zahvalnost dužan, jer je uložio mnogo truda za nabavu iste te tako ju spasio od neminovne propasti."

Koliko je, s pravom, sam Rossi smatrao važnim skupljanje biljaka kao dokumentacijskog materijala, vidi se također iz teksta "Uvoda" u djelu *Građa za floru Južne Hrvatske*, gdje piše: "Od hrv. Primorja osim Rijeke, Bakra, Senja i Karlobaga sve je slabo pretraženo, a kraj od Senja do Trstenice osim Karlobaga još je *terra incognita*. Navodi *Florae Croaticae* za mjesta južno od Senja (osim Karlobaga) problematične su naravi, jer ja kod sastavka popisa Šloserova herbara godine 1884. nijesam našao ni jedne biline od onud pohranjene, te ne razumijem, na koji su način dotični navodi dospjeli u djelo *Flora Croatica*. Naša *Građa* imade tu prednost, da se temelji na zbilji tj. imade podlogu u samoj bilini, jer je doista i pohranjena u herbaru" (Rossi, 1924, 5).

S tim će se uistinu moći složiti svaki florist i taksonom, jer pri dvojbi u pisani navod lako će sam provjeriti radi li se zaista o navedenoj biljnoj svojti. Ako je krivo određena može se uvijek determinacija revidirati na temelju sačuvanog herbarskog materijala. Zato je neprocjenjiva vrijednost sačuvane zbirke Ljudevita Rossija. Ona čini i glavnu osnovu herbarske zbirke *Herbarium Croaticum* Botaničkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i golema je ostavština što smo je naslijedili od toga neumornog pregaoca na polju naše floristike.

Zanimljivo je da se je Rossi već 1874., tj. u svojoj 24. godini (rođen je 14. kolovoza 1850.), napustivši dotadašnju službu brzojavnog činovnika u Rijeci, "... dao o svom trošku na putovanje po Dalmaciji radi proučavanja flore, te je pri tom na poziv ravnatelja gimnazije u Sinju A. K. Matasa uredio herbarij tamošnje gimnazije" (V. Vouk, 1928, 103). Iz toga se podatka, koji se prenosi sve do današnjih dana (usp. M. Strizak, 2000, 30), može zaključiti daje Rossi "uredio" (tj. sredio) već postojeću dotad nesređenu zbirku. Nakon što su osobno pregledali herbarsku zbirku Franjevačke klasične gimnazije u Sinju, N. Jukić i D. Vladović (1994, 32) dolaze do drugog zaključka: "Moguće je" – pišu oni – "da je ponešto materijala već postojalo, ali on nije sačuvan (izuzevši nekoliko prepariranih alga iz 1849. koje su herbariju gotovo sigurno pridodane kasnije). Nedvojbeno je da je znatan dio materijala izvorno sakupio, odredio (determinirao) i preparirao osobno Rossi, o čemu svjedoče propisane ispisane i potpisane etikete, a prema datumima na etiketama to je i najstariji dio zbirke."

Jukić i Vladović (1994, 33) stoga zaključuju da je "Rossijev dio herbarija poslužio kao jezgra i osnovica za daljnja prikupljanja i prepariranja bilja", tj. da je Rossi bio utemeljitelj te herbarske zbirke, koja je bila namijenjena u prvom redu gimnazijskoj nastavi prirodoslovja. Dio zbirke koji potječe od Rossija, a

obuhvaća 251 herbarski list, sadrži prema Jukiću i Vladoviću 247 vrsta (četiri vrste dolaze na po dva lista), i to 1 gljivu, 3 papratnjače, 1 golosjemenjaču i 242 kritosjemenjače (193 dvosupnice i 49 jednosupnica).

U ostavštini Rossijevoj može se još posebno istaknuti i uvodno navedeni rukopis putnog dnevnika (*Velebitom i njegovim Primorjem duž i poprjeko* iz 1928.) u kojemu nalazimo obilje ne samo florističkih već i mnogo drugih podataka i zanimljivosti. I, kako s pravom ističe Lj. Marković (1999, 169), "Rossijev putni dnevnik pisan je tako da će u njemu gotovo svaki čitalac naći ponešto zanimljivo. Ljubitelji putopisa naći će u njemu obilje putnih doživljaja, opisa krajeva, ljudi i običaja sa područja Like i Velebita pred gotovo stotinu godina. Osobito su zanimljivo prikazane Rossijeve ekskurzije po Velebitu, poduzimane u vrijeme kada na planini nije bilo još ni planinarskog skloništa, pa je Rossi zajedno sa svojim pratiocima morao često noćiti na otvorenom, uz vatru koja se morala održavati zbog velike studeni."

Premda po zvanju domobranski časnik u austrougarskoj vojsci, Rossi je u duši bio prirodoslovac, u prvom redu botaničar florist zaljubljen u biljni svijet. Sve svoje slobodno vrijeme upotrebljavao je za skupljanje florističke grade u okolici mjesta u koja je po službenoj dužnosti odlazio radi novačenja za vojsku. Poduzimao je, međutim, i mnoga putovanja na svoj trošak, te je svu uštedevinu novca trošio za floristička istraživanja. Za ilustraciju neka posluži primjer opisan riječima samoga Rossija (iz citiranog putopisnog dnevnika *Velebitom...*, str. 83):

"Godina 1896. Prošlo je više od četvrt stoljeća, kad mi se napokon ispuni davna želja, da osobno proučim Velebit u florističkom pogledu. Razlog tom kasnom pothvatu bijaše manjak novčanih sredstava. Ja sam prije toga a na pobudu velikoga župana ličko krbavske županije Bude pl. Budisavljevića, videći on moje osobito zanimanje oko upoznavanja prirodnih odnošaja njegove županije, podnio sam godine 1890. memorandum da sam pripravan pretražiti Velebitsko gorje u dvije godine, tražeći za to u svemu 800 forinti. On mi obeća, da će se toplo zauzeti kod zemaljske vlade u Zagrebu da mi se dade novca na pripomoć. Tadanji predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu Kršnjavi, dao je taj memorandum profesoru S. Brusini ravnatelju narodnog zoološkog muzeja u Zagrebu ad referendum. Brusina nije, kako mi je veliki župan kasnije rekao, valjda moj predlog, tičući se samo botanike a ne i zoologije, odobrio odnosno preporučio i tako bjeh lišen zvanične potpore. Nepreosta mi ino, van da u smislu narodne poslovice 'uzdaj se u se i u svoje kljuse' segnem u vlastiti džep. Kad sam od moje kapetanske plaće prištedio 600 forinti, odlučim se napokon, da u godini 1896. poduzmem moje prvo putovanje u Gornju Krajinu i dobih zamoljeni dvomjesečni dopust.

Mnogo sam si razbijao glavu, da li je bolje putovati najmljenim kolima od mjesta do mjesta ili pako vlastitim kolima. U potonjem slučaju imadjah tu pogodnost da sam imao kola svaki čas pri ruci, da nije trebalo dosta omašnu prtljagu pretovarivati kad bi stigao u koje mjesto, već samo sitnije stvari ponijeti u stan, ali briga za konje, ne navikle na ovaj kršni predjel, njihova hrana a osobito pomanjkanje vode, na koju su kod kuće naučeni bili a vodu iz tamošnjih lokava ne mogahu podnijeti, napokon briga oko uzdržavanja kola u dobrom stanju pa i sami kočijaši, zadavahu mi dosta muke i oduzeše mi mnogo dragocjenog vremena, pa usprkos svega toga nisam se opametio već sam se i godine 1901. isto kao i ovaj put, povezao na vlastitim kolima. Ja mišljah, da ću time štogodj prištedjeti na novcu, ali se prevarih, jer jedino izim neke udobnosti pri vožnji, ne nalažah nikakve druge prednosti. Svakako je bolje putovati najmljenim kolima od mjesta do mjesta, pa ako tečajem vožnje katkada i pošteno potrese, ništa zato, nemaš nikakove druge brige: vožnja ne staje razmjerno više a možeš od dotičnog kočijaša doznati po koju zanimivu i važnu obavijest."

Nešto dalje Rossi nastavlja: "Moj brat Slavo bilježnik u Vukmaniću posla mi svoje konje i slavonska kola. Jutrom 20. lipnja ranom zorom natovarismo kola, na koja je jedva moglo sve stati (vidi posebni popis ponešenih stvari). Dan bijaše krasan, da si ne možeš boljeg zaželjeti pomislih odmah u sebi, eto te sreća prati. U 6 sati u jutro krenemo iz Karlovca mimo Turna pravcem Slunja. U Krnjaku držasmo odmor i zajutarkavismo a u Slunju noćismo u Mlinčevoj gostionici. Kad je sutradan u jutro trebalo nastaviti putjavi mi kočijaš, da je nestalo jedne kabanice. Bijah ogorčen s njegove nepažnje a pošto mi se već dan prije nije nimalo svidjao, odustim ga rječima, da tako nemarnog čovjeka ne mogu trebati, koj mi već prvi dan znatnu štetu prouzrokovao a što će mi se još sve dogoditi u roku od dva mjeseca ako bude i dalje tako išlo? Isplatim ga, jer sam bio pogodio uz hranu dati mu dnevno po jednu krunu: Sad sam bio upućen na mog častničkog slugu. Na moj upit šta ćemo sada? odvrat, da on umije kočijašiti i konje dvoriti, jer je kao pekarski pomoćnik često razvažao u okoliš pecivo. Dobro dakle rekoh, proturit ćemo i tu nepriliku, dok nadjemo drugog kočijaša."

I tako, kao u romanu, opisuje Rossi svoje zgone i nezgone na tom i mnogim drugim putovanjima. Spominje i mnoge osobe imenom i prezimenom. Držim zanimljivim ovdje navesti opis još jednog putovanja u godini 1894. iz čega se vidi kakvi su bili odnosi prema Hrvatima u tadašnjoj vojsci. Rossi piše (*Velebitom...*, str. 80-81): "Od putovanja god. 1894. vrijedno je napomenuti, da je u novačćem povjerenstvu zastupnik vojske potpukovnik Dane Valentić cijelim putem svojim šaljivimi dosjetkama i priličnim pjevanjem društvo zabavljao. Mora se priznati, daje ovaj častnik bio veoma talentiran i visoko naobražen što je dokazom, daje tzv. "Engelspruefung" položio s izvrstnim uspjehom. Buduć da je

bio Hrvat, nisu ga trpili i pravili mu svakakve zapreke u napredovanju bacivši ga na posljetku za popunitbenog zapovjednika u Otočac što je bio kao neki mig, da mu je daljna karijera prekinuta. Nu on si je bio svjestan svoje vrsnoće, nije očajavao, uzdao se u svoju dobtu zvijezdu i nije se prevario. Umro je kao domobranski podmaršal."

Vrlo su zanimljiva Rossijeva zapažanja i mišljenja o "ogolišenju " i "pošumljenju" hrvatskoga primorskog krša. Nekoliko posljednjih stranica svoga putopisa posvećuje tom problemu. Između ostaloga on piše (str. 604-608): "Neima dvojbe da je još koncem 18. stoljeća bilo šuma i to hrastovih na mnogim mjestima u hrvatskom Primorju. Moja mati mi je pripovijedala god. 1890., da je njoj njezina šukunbaba god. 1850. u Senju kazivala, da se ona (šukunbaba) dobro sijeća, kad je bila šuma na "Kamenu" kod Senja. Stari preostali hrastovi kod Živih Bunara, Dušikrave itd te oni mlađji kod Šugarice i drugdje, svjedokom su, da je šuma dosegala malne do morske obale. Uzima se da je ogolišenje započelo u 18. stoljeću.

Glede opustošenja hrv. primorskog Krša pogrešni su nazori, da su tome krivi ponajprije Mlečani a zatim Krajiška uprava. Jedni i drugi dali su sjeći i izvažati samo drvo prikladno za građu. Ono što je iza sječe preostalo, upotrijebili su otočani Lošinja, Cresa, Krka, Raba, i Paga za palenje kreča, što se je ustanovilo prigodom podizanja suhih zidova za ograđivanje zemljišta određenog za pošumljavanje, kojom sgodom su otkrite mnogobrojne klačenice. Oni su dakle, posjekavši preostalo za građu nesposobno drveće i podmladak i spalivši ga, bili pravi uzrok ogolišenju Krša. Nadalje slobodna paša u već izrabljenim šumama, zatim čovjek, koji je sjekao po volji i prodavao žiteljima živućim uz morsku obalu i napokon koza, koja je sve mladice pobrstila i tako ne dozvolila daljni razvitak drveća, grmlja i drugih biljaka, su činjenice žalostnom stanju primorskog Krša.

Djelomičnim pošumljivanjem započele su sve tri Krajiške pukovnije godine 1862. Ogulinska je opasala zidom nad Kalanjima čestice zvane Mačko, Drinak i Vrški, Otočka Senjsku Dragu i Grabarje nad Jablancem a Lička Konjsko.

Pravo pošumljivanje započelo je nadzorničtvo za pošumljenje Krša sa sjedištem u Senju godine 1878."

Pri ocjenjivanju Rossijeva djela valja uzeti u obzir činjenicu da nije bio školovani botaničar, kao i sve okolnosti u kojima je nastalo njegovo djelo. Velika je šteta da se nije mogao školovati za struku koju je tako želio. Premda je bio florist amater, može se bez pretjerivanja reći da je Ljudevit Rossi svojim florističkim istraživanjima obilježio značajno razdoblje u povijesti naše floristike, a njegovi su radovi sve do današnjih dana nezaobilazan izvor podataka za istraživače

Sl. 1. Isprava o izboru Ljudevita Rossija dopisnim članom JAZU

Sl. 2. Spomenica Botaničkog zavoda Lj. Rossiju u prigodi 80. god. njegova života

hrvatske flore Rossiju u čast njegovim su imenom nazvane biljne svojte *Polygala rossiana Borbas* (Rossijev krestušac), *Leontodon rossianus Degen et Lengyel* (Rossijev lavlji zub) i *Centaurea rossiana* (= *C. calcitrapa* x *C. deusta*) *Wagner et Degen*.

Cijeneći rezultate Rossijevih istraživanja, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala ga je na skupštini 5. srpnja 1928. svojim članom dopisnikom (Sl. 1). U prigodi 80. godišnjice njegova života održana je 15. prosinca 1929. u Botaničkom zavodu Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu svečana akademija na kojoj mu je dodijeljena i Spomenica Botaničkog zavoda (Sl. 2 i 2a-d) u znak zahvalnosti te odano javno priznanje. Hrvatsko planinarsko društvo na istoj ga je proslavi proglasilo svojim "začasnim" članom za zasluge za populariziranje planinarstva i biljnoga svijeta u *Hrvatskom planinaru*. Također je zaključeno da se novoizgrađena planinarska kuća u Rožanskim kukovima u sjevernom Velebitu nazove njegovim imenom.

Zaključno citirao bih Voukove riječi (1928, 105) kojima su na najbolji način izražene Rossijeve zasluge i značenje njegova djela: "Pregledamo li čitav taj kulturni i naučni rad jednoga cijeloga života, kojemu sudbina nije dodijelila pravo zvanje naučenjaka, vidjet ćemo, da je taj život ipak dao našem narodu i nauci našoj toliko, koliko mnogi potpuno nauci posvećeni život."

VISOKO POŠTOVANI
GOSPODINE MAJORE!

Dana 14. kolovoza ove godine dostigao ste rijetku sreću smrtinika, dupičeti u osamdesetu godinu svoga životinoga života. U to vrijeme Vi ste potpuno ispunili dužnosti i svojih i građanina, prena svojim narodu. Tri četvrtine tuga lipopoga vijekova od svoje dvadesete godine do dana današnjega posvrdili ste predavanju prirode, a napose flora svoje domovine. Jed kao mladić u dvadeset prvog godini svoga života, godine 1871, vešće objavili proučavao svoju nastupanja u nauci, raspravica: "Zur Flora von Kärnthens", koje je tražiti u vrlo uzlednom časopisu, "Oesterreichs nation botanische Zeitschrift". Od toga doba pa do dana današnjega ostali ste neumornim radnikom na polju istraživanja naše flore. Na rasprava, koje pristolekaje iz Vašega, preta nakon napornog i teškog rada poplačinama i listovima, uče Vaše domovinu, jutno Hrvatske, svjedokom su toga Vašeg nastojanja.

Dvostrane naše planine Liska, Fijesjenica i Velebit primale su Vaš godinama, kao svoga stalnog

Sl. 2a

gostu, pružajući Vam na svojim geretima, livadama, pašinama i kukovima, svoje zelena i zarolike darove. Svojom ste vladitom rukom ubirali svaku grančicu, svaku zelen i svaki ni omirani cvjetak u svoju spomen-knjigu. I ta spomen-knjiga rasla je godinama sve više i više, te je nakon tridesetak godina neumornim radu narasla do više od 30.000 strana, narasla je do Vašega najvećega životinoga djela. To je "Herbarium croaticum Rossianum", Vaše staro darilo-djelo, koje odstupiste na upotrebu mladij generaciji sljedbenika i poklonika ga. Botaničkom zavodu našega sveučilišta. Tako postajete i našim dobrovoljnim.

Niko drugi ne može da presudi vrijednost ove cikatno zbirke dokumenata naše flore do onih, koji se tom zbirku svaki dan daju. Vi ste nam u njim djelom uz naše vječnost, muševu Ijundica-Vukotina, Josipa Schlossera, i Dragutina Horca dala osnovu za daljnje predavanje naše flore i vježdaje.

Vaše Herbarium croaticum nije ostao samo u rukam dokumenatima cikatna. Sve Vaše i ljubav, poznavanja naše flore, sve Vaše bijeske o malim životima i vježdi, kao i najobitnijih bilja

Sl. 2b

ha zapisali ste u svojim većim djelima. Građa za floru jutno Hrvatske i Pregled flore hrvatskog Primorja. Oba ova djela bit će svakom naučnom istraživaču naše flore nužno imalo, iz kojega će sigurno dobiti za svoj daljnji rad. Niko drugi ne može da procijeni vrijednost ovih Vaših djela, koliko su im, što je ukralo radu u bezmalo u svimj prirodi, na njenom istraživanju. Koliko je vremena i truda, koliko bruda i marljivosti, koliko opet ustojajnosti i uspijivosti, a napokon i znanja, potrebno, da se izumi tako gelan rad. A pri svemu tome ne bijaše Vam ništa skromno i nije Vam u životu Vašemu dodijelila znanje, koje bi se paklu daralo za Vašim umnim radom. Kao vjernih i zaslužak. Vi ste svojda, izvostili svoje socijalno-duševno, no zato ste ipak i preko toga sve svoje učednice i premena i duševno energije, pa i nauku uložili u istraživačke rad. Nudimo si, da Vam danas nije kao, što ste u životu, pači svim putem. Ne, ne treba Vam biti žao, jer možda bile uvjereni, da je taj rad bio koristan i plodonosan.

Botanički zavod sveučilišta, koji je ostan, što meće darati Vaše životno djelo, obćuje Vam u dubokoj zahvalnosti, da će čuvajući ga, nositi zajedno i predaju od generacije na generaciju, o velikome

Sl. 2c

zmaženju toga djela za istraživanje naše flore.

Na današnji dan, kada smo se kao Vaše hrvatski sastali, da sretno praznovimo osamdesetu godišnjicu Vašega života, molimo jedino Preostajega, da Vam olakša i uljepša vječnim zakonima, određene dane jeseni života Vašega.

U ime odanih Vam svih mogućih drugova i članova Botaničkoga zavoda.

Vama zahvalni

Prof. D. V. Horvat

U Zagrebu, dne 15. prosinca 1929.

Sl. 2d

Literatura

- JUKIĆ, N. – VLADOVIĆ, D., 120 godina Rossijeva herbarija u Sinju, *Cetinska vrila*, 2 (I), Ogranak Matice hrvatske, Sinj, 1994, 30-33.
- MARKOVIĆ, Lj., Lika i Velebit u neobjavljenoj botaničkoj ostavštini Ljudevita Rossija. *Zbornik radova II. znanstvenog simpozija "Udio Like u znanosti i privredi"*, Gospić, 1979.
- ROSSI, Lj., Građa za floru južne Hrvatske, *Prirodosl. istraživ. Hrvatske i Slavonije* 15, Jugosl. akad. znan. umjetn., Zagreb. 1924, 1-277.
- ROSSI, Lj., *Velebitom i njegovim Primorjem duž i poprijeko, Zgode i nezgode hrvatskog prirodoslovca*, Karlovac, 1928, (rukopis 644 str. , Botanički zavod PMF, Zagreb).
- STRIŽAK, M., U povodu 150. obljetnice rođenja hrvatskog botaničara Ljudevita Rossija. *Priroda*, god. 90, rujan 2000, 30-31.
- VOUK, V., Ljudevit Rossi, *Ljetopis Jugosl. akad. znan. umjetn.*, 41, Zagreb, 1928, 102-105.
- VOUK, V., Spomenica Ljudevitu Rossiju prigodom osamdesete godišnjice života, *Acta bot.* 5, Zagreb, 1930, 1-2.
- VOUK, V., Ludwig Rossi. Anlaesslich seines achtzigsten Geburtstages, *Acta bot.*, 5, Zagreb, 1930, 3-6.

LJUDEVIT ROSSI ALS KROATISCHER BOTANIKER

Zusammenfassung

Ljudevit Rossi, dessen 150. Jahrestag von der Geburt wir kennzeichnen, war Botaniker Amateur, der mit seinen floristischen Erforschungen eine wichtige Periode in der Geschichte der kroatischen Botanik darstellt. Da er keine Gelegenheit hatte die Naturwissenschaften zu studieren, nahm er militärischen Beruf an und wurde Landwehroffizier. In seiner Seele blieb er Verliebter in die Natur, besonders in die Pflanzenwelt, der er als Botaniker Selbstlehrer von seinen jugendlichen Tagen bis zu seinem Tod seine ganze freie Zeit widmete, und zur Erforschung gab er seine letzte ersparte Münze aus. Er veröffentlichte 11 wissenschaftliche Werke. Am wichtigsten und am umfangreichsten sind seine letzten Werke (*Material zur Flora des südlichen Kroatiens und Übersicht der Flora des Kroatischen Küstenlandes*), die die Resultate seiner langjährigen systematischen Erforschungen umfassen. Besonders wichtig ist seine Herbarium-Sammlung *Herbarium Croaticum Rossianum* mit mehr als 30000 Blättern). Sie stellt den Hauptgrund der Herbarium-Sammlung der Botanischen Anstalt der Naturwissenschaft mathematischen Fakultät der Universität in Zagreb dar.

LJUDEVIT ROSSI AS THE CROATIAN BOTANIST

Summary

Ljudevit Rossi, whose 150th anniversary of the birth has just been celebrated, was one of those botanists amateurs who with his floristic researches marked out the important period in the history of the Croatian botany. In view of the fact that he had no possibilities to be educated in natural sciences, he accepted military profession and was the Croatian Home-Guard officer. In his heart he remained always delighted with the nature, specially the world of plants, to which he, as a self-educated botanist, dedicated all his free time from his adolescence to his death and spent each saved coin for the researches therefore. He was for decades investigating Croatian flora south of the river Sava throughout the Croatian Coast inclusive. He published some 11 scientific works. The most important and extensive are the two of his last works ("Materials for the Flora of the South Croatia" and "The Review of Flora of the Croatian Coast"), which comprehend all the results of his hard, long-standing, systematic floristic researches. Of special importance is his "Herbarium Croaticum" with more than 30.000 herbarian leaves, which makes the base of the Botanical Institute Herbarium Croaticum at the Faculty of Science of the University of Zagreb.